

## BİZE VERİLMİŞ BİR AHLÂK KURALI YA DA TABİAT KANUNU VAR MIDIR? EVET\*

John LOCKE\*\*  
Çev. İsmail ÇETİN\*\*\*

Tanrının bize kendinin her yerde var olduğunu gösterdiği ve geçmişte sıklıkla vuku bulan mucizelerin tanıklığıyla olduğu kadar şimdi de tabiatın değişmeyen akışında adeta kendini insanların gözlerine açtığı için, O'nun varlığını inkâr edecek hiçbir kimsenin olmayacağını sanıyorum, yeter ki hayatımızın biraz olsun rasyonel bir izahının yapılmasının lüzumu ya da erdem veya erdemsizlik olarak isimlendirilmeyi hak eden bir şeyin varlığı kabul edilsin. Bu kabul edilince (ki dünyayı ilâhî bir varlığın idare ettiğinden şüphe etmek doğru değildir. Zira, göğün kesintisiz bir eksende dönmesi, dünyanın düzenli olarak durması ve yıldızların parlaması O'nun emriyledir ve yine, azgın denizi boyunduruğu altında tutan ve her tür bitkinin filizlenme ve büyümesinin şekil ve zamanlarını tayin eden O'dur. Bütün canlı varlıkların kendi doğum ve hayat kanunlarına sahip olmaları O'nun iradesiyledir ve varlıkların bütün örgüsünde kendi tabiatlarına uygun faaliyette bulunmalarının doğru ve değişmez kanunlarını kabul etmeyecek kadar kararsız ve değişken hiçbir şey yoktur) insanın bu dünyaya, herhangi bir plan, kural veya hayatı için belirlenmiş bir model olmasızın, kendisine uygulan-

\* Bu çeviri, Locke'un Latince yazdığı ve W. von Leyden'in İngilizce'ye çevirerek neşrettiği 1954'e kadar yazma olarak kalmış olan "Essays on the Law of Nature" adlı eserin 109-121 sayfaları arasındaki 1. denemeden yapılmıştır.

\*\* John Locke 1632-1704 yılları arasında yaşamış ünlü İngiliz filozofudur. Çeviren "John Locke'un Din Felsefesinde Tanrı ve Tanrı-Âlem İlişkisi" konusunda doktora tezi hazırlamaktadır.

\*\*\*Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Din Felsefesi ve Mantık Anabilim Dalı

çak herhangi bir kanundan bağımsız olarak mı geldiğini incelemek yerinde görünmektedir. Mutlak kudrete sahip Tanrı, bütün insanlığın her zaman ve mekânda değişmeyen mutabakatı ya da kendi varlığı ve vicdanı üzerinde düşünen bir kimse bunu kolayca kabul etmeyecektir. Fakat bu kanunun kendisi ve onun varlığını ispatında kullanılan kanıtlar hakkında konuşmaya başlamadan önce, ona verilen çeşitli isimlere işaret etmek bana faydalı görünmektedir.

İlk olarak bu kanunu, geçmiş zamanlardaki filozofların (özellikle de Stoacı filozofların) büyük bir gayretle araştırdıkları ve birçok övgü ile süsleyerek anlattıkları ahlâkî iyi veya erdemle özdeşleştirebiliriz; bu kanunu, Seneca'nın insanın razı olması gerektiğini söylediği, erdemsizliğin bozmuş olduğu ölümlüler arasında bile onu kabul edecek ve ondan kaçarken onun varlığını kanıtlayacaklarını bulunacağı kadar itibar ve ehemmiyete sahip olan "tek iyi" ile bir ve aynı kabul edebiliriz.

İkinci olarak, kendisinin insan olduğunu düşünen herkesin sahip olduğunu iddia ettiği "doğru akıl (right reason)" adı vardır ve bu, çeşitli partilerin kendi aralarında tartıştığı ve her birinin kendi doktrininin temeli olduğunu iddia ettiği şeydir. Bununla birlikte, burada akıl (reason) kelimesi ile, zihnin düşünce dizilerini biçimlendiren ve kanıtlar çıkaran yetisinin değil, bütün erdemlerin ve uygun ahlâkî kalıplar için gerekli her şeyin kendisinden çıktığı belirli davranış prensiplerinin kastedildiğini düşünüyorum. Zira, bu prensiplerden doğru bir şekilde çıkarılan şeyin, haklı olarak, "doğru akıl"a uygun olduğu söylenir.

Diğerleri - ki bunlar çoğunluktadır - (bu kanunu isimlendirirken) "tabiat kanunu" terimine başvururlar ve bununla şu tanımda bir kanun anlarlar: Öyle bir kanun ki, tabiatın bize yerleştirdiği ışıkla herkes onu keşfedebilir, bütün durumlarda kendisinin ona itaatli olduğunu gösterir ve kendi yükümlülüğün ilkesiyle onun peşinen kabul edildiğini kavrar; Stoacı filozofların sıkça üzerinde durduğu tabiata uygun yaşama kuralı da budur.

Saydığımız bu isimlerle adlandırılan (üzerinde konuştuğumuz) kanun tabii hak (natural right)'tan da tefrik edilmelidir. Zira hak, bir şeyin özgürce kullanımına sahip olmamız gerçeği üzerine tesis edilebilir, halbuki kanun bir şeyin yapılmasını emreden ya da yasaklayan şeydir.

Bu nedenle tabiat kanunu, tabiat ışığı ile öğrenilebilen, rasyonel tabiata neyin uyduğunu neyin uymadığını gösteren ve bu sebeple de emredici veya yasaklayıcı olan ilâhî iradenin bir buyruğu olarak tanımlanabilir. Bazı insanların tabiat kanununu aklın buyruğu olarak adlandırmaları, bana doğru bir adlandırma gibi gelmiyor. Çünkü akıl, tabiat kanununu tesis ve ilan etmekten ziyade, onu araştırır ve üstün gücün koyduğu ve kalplerimize yerleştirdiği bir kanun olarak keşfeder. Biz yüce kanun koyucunun itibarını yok ederek aklı, sadece araştırdığı bir kanunun sorumlusu yapmak istemiyorsak, akıl ne yorumladığı ve keşfettiği kanu-

nun yapıcısıdır ne de bizim için kanun koyabilir. Zira o sadece zihnimizin bir yetisi ve bizim bir parçamızdır. Böylece bir kanun için gerekli her şeyin tabiat kanununda bulunduğu oldukça açıktır. Çünkü: İlk olarak bu kanun, üstün bir iradenin buyruğudur ve kanunun formel sebebi de bu üstün iradededir. İnsanın bu kanunun bilgisini ne şekilde elde ettiği daha sonra tartışılacak bir konudur. İkinci olarak, tabiat kanunu neyin yapılması neyin de yapılmaması gerektiğini ortaya koyar, ki bu da bir kanunun gerçek fonksiyonudur. Üçüncü olarak, bir yükümlülüğü oluşturmak için gerekli her şeyi içinde bulundurduğu için, tabiat kanunu insanları bağlayıcıdır. Şüphesiz pozitif kanunların bilindiği yolla bilinmese de, tek başına tabiat ışığı yardımıyla kavranılabildiği için, insanlar tabiat kanununu yeter derecede öğrenebilir (amacımız için gerekli olan şey de bundan ibarettir).

Bu kadarı kabul edildikten sonra, böyle bir kanunun varlığı şu kanıtlarla reddedilemez bir şekilde gösterilebilir:

İlk kanıt Aristoteles'in Nicomachean Ethics adlı eserinin 1. kitabının 7. bölümündeki bir pasajdan çıkarılabilir. Aristoteles orada şöyle der: "İnsanın hüsûsî görevi zihnin yetilerini rasyonel ilkeye uygun olarak aktif bir şekilde kullanmaktır. "Aristoteles, her varlığın gerçekleştirilmesi için planlandığı özel bir görevi olduğunu önceki pasajlarda çeşitli örneklerle gösterdiği için, sözkonusu insan olduğunda bu görevin ne olabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. O, insanın hayvan ve bitkilerle müşterek olarak sahip olduğu duyuşsal ve bitkisel yetilerin bütün faaliyetlerini ele aldıktan sonra, haklı olarak, şu sonuca ulaşır: İnsanın gerçek görevi akla uygun davranışta bulunmaktır, öyle ki insan zorunlu olarak aklın emrettiği şeyi gerçekleştirmelidir. Aynı şekilde yasal hukuk ve tabii hukuk arasında bir ayırım yaptığı yer olan V. kitabın 7. bölümünde Aristoteles şöyle demektedir: "Hukukun tabii kuralı her yerde aynı geçerliliğe sahip olmalıdır. "Şu halde haklı olarak şöyle bir sonuç çıkarılabilir. Bir tabiat kanunu vardır, zira her yerde geçerli olan bir kanun vardır.

Burada bazı insanlar tabiat kanununa karşı şöyle bir itirazda bulunabilirler: Hiçbir yerde bulunamadığı için böyle bir kanun mevcut değildir, zira çoğu insan hayatımızın rasyonel bir temeli ve bütün insanların kabul ettiği bu tür bir kanun yokmuş gibi yaşamlarını sürdürürler; aksine böyle bir kanunun varlığı konusunda insanlar tam bir ayrılık içinde gibi görünmektedirler. Eğer gerçekten tabiat kanunu akıl ışığı ile biliniyorsa, akıl sahibi bütün insanlar bu kanunun bilgisine neden sahip değiller?

Bu itiraza vereceğim ilk cevap şudur: Medenî işlerde, kamuya ait bir yerde ilân edilen yasal haberi okumanın kör biri için imkansız, görmesi kusurlu olan biri için de güç olmasından, kanunun mevcut olmadığı ya da duyurulmadığı sonucu nasıl çıkarılamazsa, bunun gibi, diğer durumlarda da özel bir işle meşgul olan hatta aylak veya kötü bir insan gözlerini ilân tahtasına çevirme ve oradan görevinin niteliğini öğrenme konusunda hür değildir. Ben bütün insanların yaratı-

lış olarak akılla donatılmış olduğunu kabul ediyor ve tabiat kanununun da bu akılla bilinebileceğini söylüyorum. Fakat bundan, tabiat kanununun herkes tarafından bilineceği sonucu zorunlu olarak çıkarılamaz. Zira bazı insanlar vardır ki, aklın ışığını kullanmazlar; karanlığı tercih ederler ve kendilerini kendilerine bile göstermek istemezler. Fakat insan gözlerini açmadığı ve gezinti için tamamen hazır olmadığı takdirde güneş bile ona gideceği yolu gösteremez. Yine, kötü bir şekilde yetiştirilmiş ve zamanın ilerlemesiyle daha da kuvvetlenen kötü hayat tarzının doğru olmayan alışkanlıkları oluşturması ve kötü adetlerin de ahlâkî ilkenin unsurlarını bile bozması yüzünden, iyi ile kötüyü güçlükle ayırdedebilen bazı insanlar da vardır. Keza diğer bazı insanların zekâsı, tabii bir noksanlık nedeniyle tabiatın gizli emirlerini aydınlatamayacak kadar kördür. Zira birçok insan vardır ki, tutkularının zorlamasıyla kötü yola sapmış ya da dikkatsizlikten dolayı ilgisiz veya kötü alışkanlık sonucu bozulmuş olarak, aklın emirlerinden ziyade hazzın eğilimlerinin veya basit içgüdülerin dürtmelerinin peşinden gitmelerine rağmen, günlük uygulamalarda veya bilinmesi kolay işlerde kendilerini aklın hakimiyetine ve iradesine teslim ederler. Benim aşağı yukarı söylediğim şey şudur: Bir toplumda, ilân edilmiş ve kamuya ait yerlerde asılmış, okunması ve anlaşılması kolay ve her yerde insanların görüşlerine sunulmuş olmalarına rağmen kendi devletinin kanunlarını bilen ne kadar insan vardır? Böyle insanlar tabiatın gizli ve sırlı kanunlarını ne kadar bilebilir? Bu nedenle, tabiat kanununun bilinmesi konusunda insanların çoğunluğuna değil, akıl ve kavrayışı fazla olanlarına başvurulmalıdır.

Yukarıdaki itiraza benim ikinci cevabım şudur: Her ne kadar insanların daha akıllıları bile tabiat kanununun ve bu kanunun gerçek ve bilinen emirlerinin ne olduğu konusunda tam bir mutabakata varamamışlarsa da, bundan tabiat kanununun var olmadığı sonucu çıkmaz. Aksine insanların bu kanunun varlığı konusunda böyle şiddetli tartışmalarından onun mevcut olduğu sonucu çıkar. Zira bir toplumda, hukukçular arasında farklı hukuk yorumlarına rastlanılabilmemesinden hukukun var olmadığı sonucunun çıkarılmasının hatalı olduğu gibi, ahlâkta da, bir yerde şu şekilde diğer bir yerde başka bir şekilde ele alınmasından tabiat kanununun var olmadığı sonucunu çıkarmak yanlıştır. Bu gerçek, bütün tartışmacılar kanunun kendisi hakkında aynı fikri savunduklarından (zira onların hepsi tabiatı gereği kötü ve tabiatı gereği iyi olan bir şeyin varlığını bilmektedirler) ve sadece onun yorumunda ayrıldıklarından dolayı, daha ziyade kanunun varlığını kanıtlamaktadır. Bununla birlikte bu kanıt, tabiat kanununun ne şekilde bilindiği ele alınırken biraz daha tartışılacaktır.

Tabiat kanununun varlığını gösteren ikinci kanıt insanların vicdanından, yani kötü davranışta bulunan hiç kimsenin kendi yargılamasında kendini temize çıkaramadığı gerçeğinden devşirilebilir. Dolayısıyla, her insanın (kötü davranışta bulunduğu) kendisi üzerine verdiği mahkûmiyet yargısı bir tabiat kanununun

var olduğunu kanıtlar. Zira, eğer aklın itaat etmemizi bildirdiği tabiat kanunu olmasaydı, kanun olmadan herhangi bir yargılamadan bahsedilemeyeceğine göre, kendilerine rehberlik eden veya onları ödevle yükümlü kılan bir kanunun emirlerini tanımayan insanların vicdanlarının, bu insanların yaşam ve davranışlarını yargılaması ve nihayet onları temize çıkarması veya suçlu bulması nasıl mümkün olurdu? Şu halde bu kanun yazılı değil, doğuştan, yani tabiidir.

Tabiat kanunun varlığını gösteren üçüncü kanıt, içindeki bütün varlıkların kendi faaliyetlerinin değişmeyen kanununu ve kendi tabiatlarına uygun varlık tarzını takip ettikleri evrenin kendi yapısından çıkarılabilir. Zira bütün varlıkların formunu ve faaliyet biçim ve ölçüsünü belirleyen şey kanunun ta kendisidir. Thomas Aquinas, yaratılmış varlıklarda vuku bulan her şeyin ezelî kanuna göre meydana geldiğini ve Hippocrates'le birlikte "küçük-büyük her şeyin kaderin kendisi için belirlediği görevi yerine getirdiğini", ne kadar büyük olursa olsun hiçbir şeyin kendisi için konmuş kanundan sapmadığını söylemektedir. Böyle olunca, başka her şeyin bir yükümlülüğü varken, yalnızca insanın kanundan bağımsız olması ihtimal dahilinde değildir. Aksine, insana kendi tabiatına uygun bir davranış tarzı emredilmiştir. Zira, en yetkin ve aktif bir hayvanı meydana getirmek ve ona bütün diğer varlıkların üstünde ruh, müdrike, akıl ve faaliyette bulunmak için gerekli her şeyi vermek ve bütün bunlara rağmen ona bir görev yüklememek veya hiçbir şeye tâbi olmayacağı halde yalnızca insanı kanunluluğa uygun bir varlık kılmak, yaratıcının hikmetine uygun görünmemektedir.

Tabiat kanununun varlığının dördüncü kanıtı toplumdan çıkarılabilir. Zira bu kanun olmadan insanlar kendi aralarında hiçbir sosyal münasebet ve birlik oluşturamazlar. Gerçekte toplumun toplum olabilmek için dayandığı iki faktör vardır: İlki tam bir devlet teşkili ve yönetim biçimi; ikincisi de sözleşmelerin yerine getirilmesidir. Eğer bu faktörler ortadan kaldırılırsa toplum yok olur, tabiat kanunu iptal edilirse de bu faktörlerin varlığı sona erer. Doğrusu, eğer toplumun en zararlıyı yapabilecek güce sahip olan kesimi her istediğini yapabilir ve üstün güçte en sınırsız hürriyet olursa, politik topluluğun biçimi, devletin oluşumu ve menfaatlerin güvenliği ne olacaktır? Zira, istedikleri şekilde kanun yapma veya kanunları yenileme ve diğerlerinin efendileri olarak kendi hakimiyetleri lehine olan her şeyi yapma gücüne sahip olan yöneticiler ne kendilerinin ne de diğer insanların pozitif kanunlarıyla yükümlü olmadıklarına ve olamayacaklarına göre, onların itaat etmekle yükümlü oldukları daha üstün bir tabiat kanununun olmadığını da varsayarsak, lütfen söyler misiniz, insanların menfaatleri ne olacak? Eğer insanlar, sadece başkalarının güçleri için daha hazır bir av olmak amacıyla bir toplumun üyesi oluyorsa, bir toplumu meydana getirmek onlara ne gibi bir fayda sağlayacaktır? Gerçekte, eğer tabiat kanunu olmasaydı, yöneticilerin durumu da yönetilenlerinkinden daha iyi olmayacaktı; zira bu kanun olmadan insanlar devletin kanunlarıyla yükümlü tutulamayacaklardı. Pozitif medenî kanunlar

kesinlikle kendi tabiatları veya güçleri ile ya da otoriteye itaati ve toplum barışını korumayı emreden tabiat kanununun dışında başka bir şey sayesinde bağlayıcı değillerdir. Şu halde, bu kanun olmadan yöneticiler güç kullanarak ve orduların yardımıyla toplumu itaate zorlayabilirler, fakat onları kendilerinin de kontrol edemeyeceği bir yükümlülük altına sokmuş olurlar. Keza, tabiat kanunu olmasa toplumu ayakta tutan diğer temel de, yani sözleşmelere vefalı bir şekilde uyma da ortadan kalkardı. Zira, vaatlere sadık olma yükümlülüğü insan iradesinden değil de tabiattan çıkarılmadığı sürece, bir insandan, başka yerlerde daha iyi şartlar teklif edildiğinde, sadece söz verdiği için daha önceki bir vaadine sadık kalması umulamayacaktır.

Tabiat kanununun varlığının beşinci kanıtı, bu kanun olmadan ne erdemin ne erdemsizliğin, ne iyiliği mükâfatlandırma ne de kötülüğü cezalandırmanın mümkün olamayacağı hakikatidir; kanunun olmadığı yerde ne hata ne de suç olabilir. Tabiat kanunu olmasaydı her şey insan iradesine dayanmak zorunda kalacak ve ödeve uygun davranışı gerektirecek bir şey olmadığı için, insan faydalılık veya hazzın emrettiği ya da kör ve kanunsuz iç güdünün rastgele sarıldığı şeyden başkasını yapmakla yükümlü olmayacaktı. Yine "dürüst" ve "erdemli" terimleri anlamsız görünecek veya boş isimlerden başka bir şey olmayacaktı. Emir ve yasaklar getiren kanun olmadığı için insan yanlış davranışta bulunamayacak ve kendi davranışlarının tamamen hür ve yüce bir hakemi olacaktı. Böylece disiplinsiz bir varlık haline gelen insan yaşam ve sağlığı için fazlaca düşünmeyecekti. Ancak erdem ve erdemsizliklerimiz sahip oldukları şeref ve aşağılığı tamamen tabiat kanununa borçlu oldukları için, insan hiçbir şekilde şeref ve vazifeyi ihmal eder görünmemektedir; çünkü iyi ve kötünün tabiatı ezeli ve kesin olup onların değeri insanların genel düzenleri veya herhangi bir özel kanaat tarafından tayin edilemez.